

УДК 347.465

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5\(19\)-299-305](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5(19)-299-305)

Кройтор Володимир Андрійович доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права та процесу, Харківський національний університет внутрішніх справ, проспект Льва Ландау, 27, м. Харків, 61000, тел.: (067) 578-37-13, <https://orcid.org/0000-0002-1849-5721>.

Сібільов Денис Михайлович кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільної юстиції та адвокатури, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, вул. Пушкінська, 77, корпус «В», м. Харків, 61024, тел.: (050) 423-04-52, <https://orcid.org/0000-0001-8441-0573>.

РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАВЧИМ ПРОВАДЖЕННЯМ

Анотація. Стаття присвячена актуальним проблемам правового регулювання повноважень судового контролю за виконавчим провадженням у цивільному процесуальному та іншому галузевому законодавстві. Відзначені прогалини чинного законодавства у сфері регулювання контрольних повноважень судових органів за виконавчим провадженням та практичного здійснення органом правосуддя контрольних повноважень на стадії примусового виконання судових рішень у цивільному судочинстві. Звертається увага на загальні підстави здійснення судового контролю у різних галузях судочинства, відзначені норми законодавства, які регулюють правовідносини, пов'язані із примусовим виконанням судових рішень та із здійсненням судового контролю за їх виконанням. Висвітлені проблемні аспекти практичного здійснення судового контролю за виконанням судових рішень у цивільному судочинстві, який покликаний забезпечити виконання ухваленого судового рішення. Функції судового контролю за виконанням актів правосуддя у цивільному судочинстві виражені виключно у процесуальних діях суду, пов'язаних з розглядом скарг на рішення, дії або бездіяльність виконавців чи інших органів, до компетенції яких належить примусове виконання судових рішень та безперечно потребують розширення механізмів реалізації контрольних повноважень судових органів на стадії примусового виконання актів правосуддя, особливо у цивільному судочинстві. Зроблено висновок, що судовий контроль за виконавчим провадженням в цивільному процесуальному законодавстві спрямований на поновлення вже порушеного права сторони виконавчого провадження, що є його недоліком, та не передбачає контрольних повноважень органу правосуддя, спрямованих безпосередньо на виконання рішення суду саме боржником. Доводиться, що судовий контроль на стадії примусового виконання судового рішення має бути спрямований, перш за все, на контроль за діями (бездіяльністю) боржника у виконавчому провадженні, а отже, стягувач, на нашу думку, повинен мати встановлену на законодавчому рівні можливість звернення до органу судової влади з метою встановлення судового контролю безпосередньо за виконанням рішення суду боржником.

Ключові слова: судовий контроль, виконавче провадження, виконавець, механізм виконання судових рішень.

Kroytor Volodymyr Andriyovych Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Civil Law and Procedure, Kharkiv National University of Internal Affairs, Lva Landau Prospect, 27, Kharkiv, 61000, tel.: (067) 578-37-13, <https://orcid.org/0000-0002-1849-5721>.

Sibilov Denis Mykhailovych Candidate of legal sciences, associate professor of the Department of Civil Justice and Advocacy, Yaroslav the Wise National University of Law, Pushkinska St., 77, building "B", Kharkiv, 61024, tel.: (050) 423-04-52, <https://orcid.org/0000-0001-8441-0573>.

IMPLEMENTATION OF THE FUNCTION OF JUDICIAL CONTROL OVER EXECUTIVE PROCEEDINGS

Abstract. The article is devoted to the current problems of legal regulation of the powers of judicial control over executive proceedings in civil procedural and other branch legislation. Gaps in the current legislation in the field of regulation of the control powers of judicial bodies in executive proceedings and the practical exercise of control powers by the judicial body at the stage of enforcement of court decisions in civil proceedings were noted. Attention is drawn to the general grounds for judicial control in various branches of the judiciary, the legal norms regulating legal relations related to the enforcement of court decisions and judicial control over their execution are noted. Problematic aspects of the practical implementation of judicial control over the execution of court decisions in civil proceedings, which is designed to ensure the execution of the adopted court decision, are highlighted. The functions of judicial control over the execution of acts of justice in civil proceedings are expressed exclusively in the procedural actions of the court, related to the consideration of complaints against the decisions, actions or inaction of executors or other bodies, whose competence includes the enforcement of court decisions and undoubtedly require the expansion of mechanisms for the implementation of control powers of judicial bodies at the stage of enforcement of acts of justice, especially in civil proceedings. It was concluded that judicial control over enforcement proceedings in civil procedural legislation is aimed at restoring the already violated right of the party to enforcement proceedings, which is its drawback, and does not provide for control powers of the judicial body aimed directly at the execution of the court decision by the debtor. It is proved that judicial control at the stage of enforcement of a court decision should be directed, first of all, to the control of actions (inaction) of the debtor in enforcement proceedings, and therefore, in our opinion, the debt collector should have the possibility of applying to the body established at the legislative level of the judiciary in order to establish judicial control directly over the execution of the court decision by the debtor.

Keywords: judicial control, enforcement proceedings, executor, mechanism for the execution of court decisions.

Постановка проблеми. Судовий контроль за виконанням рішень органу правосуддя є ключовою гарантією захисту порушеного права особи після ухвалення судом рішення. Крім іншого, функції судового контролю за виконанням актів правосуддя є важливим етапом реалізації правосуддя, який у цивільному судочинстві виражений у процесуальних діях суду, пов'язаних з розглядом скарг на рішення, дії або бездіяльність виконавців чи інших органів, до компетенції яких належить примусове виконання судових рішень.

Забезпечення ефективного виконання судових рішень покладено у сферу державного регулювання, зокрема шляхом правового регламентування реалізації функцій судового контролю у виконавчому провадженні.

Отже, питання оптимізації взаємовідносин органу правосуддя з органами та особами, наділеними повноваженнями примусового виконання судових рішень, розширення механізмів реалізації контрольних повноважень судових органів на стадії примусового виконання актів правосуддя, особливо у цивільному судочинстві, потребують всебічного теоретичного дослідження, враховуючи, що ефективність судових рішень залишається однією з першочергових функцій та завдань держави в процесі регулювання суспільних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика змісту контрольних повноважень у виконавчому провадженні розглядалася такими науковцями як,

В. В. Комаровим [1], С. В. Щербак [2], С. О. Кравцовим [3], О. Б. Вербою-Сидор [4], С. Я. Фурсою, О. З. Хотинською [5] та іншими. Питання функцій органів судової влади в цілому досліджував К. В. Гусаров [6]. Динамічні зміни законодавства вимагають додаткового аналізу проблематики реалізації органом правосуддя контрольних повноважень за виконавчим провадженням. Крім того, істотні системні недоліки у врегулюванні процесуальних аспектів реалізації органом правосуддя контрольних повноважень за виконавчим провадженням, які заважають ефективному застосуванню досліджуваного інституту судового контролю, існують і на теперішній час, що негативно впливає як на авторитет судової влади, так і держави в цілому.

Мета статті. Метою нашого дослідження є аналіз контрольних повноважень суду у виконавчому провадженні, їх особливості, правова природа та юридичні наслідки. В статті досліджено механізми здійснення судового контролю за виконанням судових рішень з метою виявлення неузгодженостей та системних помилок діючого законодавства, яким врегульовані процедурні аспекти порядку застосування контрольних повноважень у виконавчому провадженні судовим органом.

Виклад основного матеріалу. Статтею 129-1 Конституції України визначено, що суд здійснює контроль за виконанням ухваленого судового рішення. Держава є гарантом забезпечення належного та своєчасного виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Судова влада є самостійною, незалежною, наділеною виключними повноваженнями, зокрема ці принципи міжнародних стандартів стосуються й контрольних повноважень органу правосуддя за діями, рішеннями та бездіяльністю виконавців та інших посадових осіб органів ДВС. А отже, жоден орган, окрім судового, не вправі втручатися в рух виконавчого провадження з процесуальної чи оперативної точки зору. Втручання у процес виконання судового рішення, будь-яким органом, крім судового, носить характер свавільного втручання [7, с. 189].

Статтею 74 Закону України «Про виконавче провадження» передбачено право оскарження сторонами, іншими учасниками та особами, рішень, дій чи бездіяльності виконавця або посадової особи органу ДВС щодо виконання судового рішення. Особливості процесуальних процедур такого оскарження визначені розділами: VIII ЦПК України «Судовий контроль за виконанням судових рішень», VI ГПК України «Судовий контроль за виконанням судових рішень», IV КАС України «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень в адміністративних справах». Як вбачається із зазначеного відмежований галузевим законодавством судовий контроль в кожному з видів судочинства має свою специфіку. В адміністративному судочинстві контрольні повноваження органу правосуддя на стадії примусового виконання судових рішень значно ширші та тісно переплітаються з наглядовими повноваженнями систематичного характеру. В судах загальної юрисдикції судовий контроль на стадії примусового виконання судових рішень за своїм змістом зводиться лише до розгляду скарг у виконавчому провадженні на рішення, дії чи бездіяльність виконавців чи інших посадових осіб органів ДВС та за своєю суттю є специфічними повноваженнями органу правосуддя у виконавчому провадженні з розгляду такої категорії справ в судовому порядку. Функції судового контролю за виконавчим провадженням є процесуальними повноваженнями суду, оскільки самою підставою такого контролю є ухвалене судом рішення, що й є процесуальною дією.

Судовий контроль у адміністративній юрисдикції, має спеціального суб'єкта до якого застосовується такий контроль. Такими суб'єктами є органи державної влади або місцевого самоврядування. Судовий контроль за виконавчим провадженням є додатковим важелем правового тиску, який в разі його застосування носить зобов'язальний характер, хоча власне природа цього обов'язку витікає з самого рішення суду, яке вже є обов'язковим до виконання. Специфічною рисою застосування судового контролю на стадії примусового

виконання ухваленого судового рішення у адміністративному судочинстві є альтернативність способу його встановлення, який може бути як за ініціативою заінтересованої особи так і за ініціативою суду.

Ефективність судової системи визначається не лише повнотою та законністю ухвалення судових рішень, а й їх виконанням. Судові органи є гарантами поновлення законних прав та інтересів осіб, які звернулися до суду, що можливо за умови своєчасного, належного фактичного виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Актуальним є дослідження саме процедури контролю органом правосуддя за виконанням власного рішення. Судовий контроль за виконанням судових рішень є одним з ефективних способів забезпечення виконання [5, с. 55]. Особливо актуальним є такий контроль у цивільному судочинстві, оскільки він має притаманні саме йому особливості та потребує розширення та удосконалення.

Судовий контроль властивий багатьом елементам соціального управління. На стадії примусового виконання судових рішень такий контроль здійснюється судовими органами в межах компетенції, визначеної на законодавчому рівні галузевим законодавством, з дотриманням вимог підсудності та процесуальної форми. В цивільному судочинстві судовий контроль у виконавчому провадженні фактично передбачає лише повноваження суду з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність виконавців та інших посадових осіб органів ДВС щодо виконання судових рішень. Закріплення на законодавчому рівні такої форми судового контролю безперечно можна вважати позитивним чинником у забезпеченні гарантованого права особи на судовий захист, недопущення обмеження своїх прав та їх відновлення, застосування заходів впливу у разі виявлення порушень прав та свобод на стадії примусового виконання судового рішення.

В своїх рішеннях ЄСПЛ неодноразово наголошував, що виконання будь-якого рішення, ухваленого судом є складовою судового розгляду, а право на звернення до суду було б ілюзорним, в разі не виконання остаточного, обов'язкового судового рішення на шкоду одній зі сторін (Рішення ЄСПЛ «Горнсбі проти Греції» від 19 березня 1997 року, заява № 18357/91; «Імобільяре Саффі» проти Італії» від 28 липня 1999 року, заява № 22774/93).

Контрольні функції органу правосуддя на стадії примусового виконання судового рішення в цивільному судочинстві передбачені розділом VII ЦПК України та полягають у розгляді скарг на рішення, дії або бездіяльність виконавців чи посадових осіб органів державної виконавчої служби. Такий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах з боку органу правосуддя є пасивним та спрямований більше на оцінку процесуальних дій (бездіяльності) виконавця. Цивільне процесуальне законодавство не визначає інших повноважень суду у виконавчому провадженні, які були б спрямовані на контроль з боку суду за станом виконанням, ухваленого ним рішення.

Головною проблемою такого контролю за виконанням судових рішень у цивільному судочинстві є його основна орієнтованість на законність дій виконавця, що й обмежує його виключно розглядом скарги боржника на дії виконавця, не надаючи при цьому ніякої оцінки діям самого боржника та не передбачаючи інших контрольних повноважень органу правосуддя, спрямованих безпосередньо на виконання рішення суду саме боржником. Судовий контроль, на нашу думку, має бути спрямований, перш за все, на контроль за діями (бездіяльністю) боржника у виконавчому провадженні, а отже, стягувач повинен мати встановлену на законодавчому рівні можливість звернення до органу судової влади з метою встановлення судового контролю безпосередньо за виконанням рішення суду боржником. Можливість притягнення боржника до додаткової відповідальності за невиконання (ухилення від виконання) судового рішення в цивільному судочинстві на законодавчому рівні значно підвищить рівень його зацікавленості у своєчасному виконанні судового рішення в добровільному порядку.

Здійснюючи оцінку тих чи інших обставин, викладених в скарзі, визнаючи оскаржувані рішення, діяння або бездіяльність осіб, уповноважених виконувати судові рішення в примусовому порядку неправомірною, орган правосуддя фактично виправляє порушення, допущені виконавцем чи органом примусового виконання у виконавчому провадженні, що на нашу думку не може вважатися повноцінним контролем за судовим рішенням в широкому його розумінні. Головною причиною невиконання судових рішень є не дії (бездіяльність) органів та осіб, уповноважених примусово виконувати судові рішення, а саме небажання боржника виконувати рішення суду та ті дії, які він вчиняє ухиляючись від свого прямого обов'язку виконати судові рішення, ухвалені не на його користь.

Виконання судового рішення є прямим обов'язком боржника (ч. 2 ст. 15 Закону України «Про виконавче провадження»), а отже, саме невідворотність виконання остаточного судового рішення є безумовним важелем спонукання виконання боржником судового рішення у добровільному порядку. Закріплення процесуальним законодавством положень щодо здійснення судового контролю за виконанням судових рішень є одним із таких важелів, який спрямований на створення ефективного механізму гарантування реалізації права кожного на своєчасне виконання остаточного судового рішення, яке набрало законної сили.

Повноцінна судова реформа інституту примусового виконання судового рішення не можлива без ефективного контролю органами правосуддя стану виконання власних судових рішень, а тому особлива увага має бути приділена підвищенню ролі суду у виконавчому провадженні, особливо у цивільному судочинстві. Особливої уваги потребують рішення зобов'язального характеру. Саме ця категорія справ є найбільш проблемною при примусовому виконанні, що потребує запровадження ефективного контролю з боку органу, який ухвалив таке рішення.

14 червня 2021 року Верховною Радою зареєстровано законопроект № 5660 «Про виконавче провадження», який міг би стати ключовим перезавантаженням концептів системи примусового виконання та одночасно нівелювати суперечливу судову практику, яка стала результатом спроб врегулювання неоднозначних формулювань, які містить діючий Закон України «Про виконавче провадження». У зв'язку із запровадженням інституту приватних виконавців у практичній діяльності цих суб'єктів виконавчої діяльності виявились чисельні недоліки правового регулювання юрисдикційних питань, особливо щодо співвідношення повноважень приватних та державних виконавців, процедурних аспектів здійснення процедури стягнення. Основними новелами законопроекту № 5660 стали: розширення повноважень приватних виконавців та повне їх зрівняння з повноваженнями державних виконавців до 2025 року; лібералізація інституту контролю за діяльністю приватних виконавців; запровадження автоматизованого арешту та списання коштів з банківських рахунків боржника з запровадженням інституту мінімальної недоторканої суми; запровадження інституту стягнення відсотків з боржника за тривале невиконання судового рішення (астрент), виконавчої санкції до боржника та ін. Законопроект № 5660 й досі в очікуванні прийняття та лише готується до другого читання. Поряд із зазначеним законопроектом № 5660 у Верховній Раді України зареєстровані й інші проекти Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів з питань судового контролю, зокрема, щодо удосконалення механізму судового контролю за виконанням ухвалених судом рішень та процедури встановлення (зміни) способу виконання судових рішень (проекти Законів № 7648 від 08.08.2022 р., № 7042 від 11.02.2022 р., № 5310 від 29.03.2021р.).

На підставі викладеного, можна зробити висновок, що створення дієвих інструментів стимулювання та здійснення контролю за виконанням судових рішень є важливим елементом гарантування права особи на судовий захист на стадії примусового

виконання судового рішення. Напрямок стратегії реформування системи примусового виконання судових рішень має бути спрощення виконання рішення, без зайвого формалізму та забезпечення вагомих важелів неухильності виконання рішення боржником, що забезпечить його виконання без затримки.

Висновки. Найважливішим завданням нашої держави є створення ефективного та справедливого механізму виконання судових рішень, невід'ємною складовою якого є належне правове регламентування беззаперечного забезпечення гарантованого права особи на судовий захист на будь-якій стадії здійснення правосуддя. Судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільному судочинстві є додатковою гарантією забезпечення незалежності, неупередженості, законності та поновлення порушеного права та інтересу особи, яка звернулася до суду за захистом. Встановлені на законодавчому рівні контрольні повноваження органу правосуддя на стадії примусового виконання судового рішення у цивільному судочинстві мають максимально відповідати сучасним реаліям та потребам суспільства та інтересам усіх учасників, сприяти підвищенню ступеню захищеності прав, свобод та інтересів стягувача та інших учасників виконавчого провадження, бути адаптованими до європейських стандартів та реалій сучасності.

А тому, основним орієнтиром законодавчих змін сфері контрольних повноважень суду за виконанням своїх рішень у цивільному судочинстві має бути перш за все розширення зазначених повноважень органу правосуддя, зміна фокусу їх в бік дій (бездіяльності) боржника у виконавчому провадженні, визначення підстав притягнення його до відповідальності та встановлення її меж.

В статті відзначені правові прогалини у врегулюванні сфери контрольних повноважень органу правосуддя за виконанням судових рішень у цивільному судочинстві та запропоновані напрямки удосконалення цивільного процесуального законодавства в цій сфері.

Контрольні повноваження органу правосуддя за виконавчим провадженням є важливою складовою системи державних гарантій дотримання законності усіма учасниками виконавчих правовідносин та додатковим важелем забезпечення обов'язковості судових рішень, задекларованій на конституційному рівні. Не зважаючи на те, що головні питання судового контролю за виконанням судових рішень урегульовані на різному законодавчому рівні для того щоб судовий контроль за виконавчим провадженням став ефективним механізмом повного та своєчасного виконання судових рішень його процедура має бути суттєво доопрацьована та наповнена новим змістом.

Література:

1. Комаров В. В., Бігун В. А., Баранкова В. В. Курс цивільного процесу: підручник. Харків: Право, 2011. 1352 с.
2. Примусове виконання судових рішень і рішень інших органів в Україні в період воєнного стану. Монографія: Виконавчий процес: теорія і практика. Концепції вчених з удосконалення законодавства про виконавче провадження. За заг. ред. Фурси С. Я., К.: Алерта, 2023. С. 184-217.
3. Кравцов С. О. Виконавче провадження як завершальна частина судового розгляду у світлі практики ЄСПЛ та протидія зловживанням процесуальними правами учасників виконавчого провадження. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020. № 1 (112). С. 36-43.
4. Верба-Сидор О. Б. Співвідношення судового та відомчого контролю за діяльністю приватних виконавців у механізмі забезпечення прав особи. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2021. Вип. 2 (94). С. 84-98.
5. Хотинська О. З. Форми судового контролю за виконанням рішень судів в Україні: критерії та проблеми їх розмежування. *Форум права*. 2006. № 5. С. 53-59.
6. Гусаров К. В. Правосуддя як функція судової влади. *Від громадянського суспільства до правової держави: матеріали I Міжнар. наук.-практич. Конференції від 28 квітня 2006 р.* Харків, 2006. С. 222-223.
7. Овчаренко О. М. Судовий контроль за діяльністю приватних виконавців у виконавчому провадженні: концептуальні засади. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запорізький національний університет, 2022. № 10. С. 188-196.

References:

1. Komarov, V.V., Bihun, V.A., Barankova, V.V. (2011). Kurs tsyvilnoho protsesu: pidruchnyk [Modern trends in a civil process in Ukraine]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
2. Fursa, S. Ya. (2023). Prymusove vykonannia sudovykh rishen i rishen inshykh orhaniv v Ukraini v period voiennoho stanu. [Modern trends in executive roceedings in Ukraine]. K.: Alerta [in Ukrainian].
3. Kravtsov, S. O. (2020). Vykonavche provadzhennia yak zavershalna chastyna sudovoho rozghliadu u svitli praktyky YeSPL ta protydiia zlovzhyvanniam protsesualnymy pravamy uchasykiv vykonavchoho provadzhennia [Modern trends in enforcement proceedings]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. № 1 (112) [in Ukrainian].
4. Verba-Sydor, O. B. (2021). Spivvidnoshennia sudovoho ta vidomchoho kontroliu za diialnistiu pryvatnykh vykonavtsiv u mekhanizmi zabezpechennia prav osoby. [Modern trends of control over the activities of performers in Ukraine]. *Visnyk LDUVS im. E. O. Didorenka*. Vyp. 2 (94) [in Ukrainian].
5. Khotynska, O. Z. (2006). Formy sudovoho kontroliu za vykonanniam rishen sudiv v Ukraini: kryterii ta problemy yikh rozmezhuвання. [Modern trends in monitoring the execution of court decisions in Ukraine]. *Forum prava*. № 5 [in Ukrainian].
6. Husarov, K. V. (2006). Pravosuddia yak funktsiia sudovoi vlady [Modern trends of justice in Ukraine]. *Vid hromadianskoho suspilstva do pravovoi derzhavy: materialy I Mizhnar. nauk.-praktych. Konferentsii vid 28 kvitnia 2006 r. Kharkiv* [in Ukrainian].

